

УДК 343.902:303.01](091):343/477)

ПОХОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «БАНДИТИЗМ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

CREATION AND DEVELOPMENT OF THE TERM «BANDITISM» IN THE UKRAINIAN CRIMINAL LAW

Соломко Ю.Ю.,

*здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

У статті розглянуто походження та становлення поняття «бандитизм», а також саме поняття даного злочину в кримінальному праві України. Висвітлено основні нормативно-правові акти, які визначали сутність даного кримінального правопорушення, а також кримінальну відповідальність за нього. Проаналізовано основні проблеми в застосуванні норми про бандитизм при кримінально-правовій кваліфікації.

Ключові слова: бандитизм, походження, банда, кримінально-правова кваліфікація, громадська безпека.

В статье рассмотрено происхождение и развитие понятия «бандитизм», а также само определение этого преступления в уголовном праве Украины. Проанализированы основные нормативно-правовые акты, которые определили суть данного уголовного правонарушения, а также ответственность за него. Проведен анализ основных проблем в применении нормы о бандитизме при уголовно-правовой квалификации.

Ключевые слова: бандитизм, происхождение, банда, уголовно-правовая квалификация, общественная безопасность.

A creation and development of the term «banditism» and its content within the Ukrainian law, are reviewed. General legal acts that define this crime and criminal responsibility for it are highlighted. Research has been conducted to analyze general problems in applying the norm «banditism» in legal qualification.

Key words: banditism, creation, gang, process of qualifying crimes, public safety.

Актуальність теми. Організована злочинність корисливо-насиленницького спрямування є на даний час однією з найбільших загроз для системи внутрішньої безпеки, життя та здоров'я, майна громадян нашої держави. Наявність

такого негативного соціального явища, як організована злочинність в усіх формах її прояву та бандитизму, є одним з найбільш небезпечних загальнокримінальних проявів організованої злочинності. Хоча рівень розповсюджен-

ності цього суспільно небезпечного діяння, відповідно до офіційної статистики, значно впав за останнє десятиліття, він має усі шанси відродитися з новою силою на фоні нестабільної суспільно-політичної ситуації в Україні, низького рівня соціального добробуту громадян, а також наявного на теренах нашої держави військового конфлікту, внаслідок якого збільшився та продовжується збільшуватися об'єм незаконного обігу зброї.

На користь вищезазначеного свідчать факти масового поширення вчинення злочинів, передбачених ст. 257 КК України, зокрема, за період з 2014–2015 рр., серед яких є такі, які викликали неабиякий ажіотаж та засудження як з боку вищого керівництва нашої держави, так і міжнародного співтовариства.

У рамках багатьох теоретико-методологічних досліджень окремі автори вивчали кримінально-правові та кримінологічні аспекти збройних нападів, зокрема, вчинених бандами. Відомими авторами таких наукових праць в Україні є Ю.В. Александров, П.П. Андрушко, В.Ф. Антипенко, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Ф.Г. Бурчак, В.В. Василевич, М.В. Володько, П.А. Воробей, В.В. Голіна, В.К. Гришук, Н.О. Гуторова, І.М. Даньшин, В.М. Дрьомін, В.П. Ємельянов, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.М. Джува, М.В. Корнієнко, Я.Ю. Кондратьєв, Є.К. Марчук, В.В. Петров, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.О. Навроцький, А.В. Савченко, В.В. Сташис, В.П. Тихий, В.Я. Тацій, П.Л. Фріс, В.І. Шакур, Н.М. Ярмиш, а серед російських вчених – О.І. Гуров, А.І. Долгова, В.В. Лунєєв, О.С. Никифоров, В.С. Овчинський та ін. На широкій ниві досліджень, в яких розкривались ті чи інші аспекти бандитизму, можна виділити монографічні дослідження І.В. Іваненка «Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження» (2003 р.), В.В. Голіної «Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження» (2004 р.), І.І. Радіонова «Кримінальна відповідальність за бандитизм» (2004 р.), Р.Л. Чорного «Бандитизм за кримінальним правом України» (2007 р.).

Втім, попри численну теоретичну та практичну базу результатів досліджень, окремі питання залишаються недостатньо дослідженими, дискусійними, зокрема, розуміння і співвідношення таких негативних явищ, як бандитизм й організована злочинність, визначення ознак, що характеризують бандитизм і відмежовують його від схожих складів злочинів, розроблення понятійного апарату бандитизму, а також щодо вирішення багатьох проблем запобігання цьому негативному явищу.

Постановка завдання полягає в аналізі сутності такого явища, як бандитизм, у історичному та кримінально-правовому аспектах.

Виклад основного матеріалу. Українське законодавство, так само як і суспільно-політичне життя, будова апарату державної влади України у XIX та XX ст. безпосередньо залежали від геополітичної ситуації та будувалися відповідно до приналежності сучасних українських територій (земель) до тієї чи іншої держави, а також залежали від політичних амбіцій та потреб тих країн, яким належали українські території. Насамперед мова йде про Російську імперію, далі її правонаступника – Радянський Союз, які за час свого існування істотно вплинули на формування як української державності, так і української правової системи, зокрема, кримінального закону.

Вросійському кримінальному законодавстві, як XIX ст., так і до початку 20-х років XX ст., не було такого поняття, як «бандитизм». Однак, в «Уложенні о наказаниях уголовных и исправительных» 1845 р. в ст. ст. 1146–1150 глави 3 цього законодавчого акту йшла мова про порушення громадського спокою та порядку про створення «злонамеренных шаек» загально кримінального спрямування. До таких злочинних згай законодавець відносив згай, які займалися розбоями, підпадами, фальшивомо-

нетництвом, контрабандою фальшивих асигнацій, виготовленням та контрабандою інших цінних паперів тощо [1, с. 242]

В «Уголовном уложении» 1903 р., як і в «Уложении о наказаниях» 1845 р., дії злочинної згай визнавалися злочином, який порушує громадський спокій та порядок, тобто діяннями, які спрямовані проти громадської безпеки. Ознаки «згай», які відображені в законодавстві царської Росії першої половини XIX ст. та початку XX ст., в подальшому заклали основу для визначення понять банди та бандитизму.

У радянський період перша згадка про бандитизм зустрічається в Декреті № 3 РНК РРФСР від 20 липня 1918 р. «Про суд». У статті 1 Декрету зазначалося: «На місцеві народні суди покласти розгляд усіх кримінальних справ про злочини та проступки, окрім справ щодо посягання на людське життя, згвалтування, розбою, бандитизму, підробці грошових знаків, хабарництва та спекуляції, розгляд яких скерувати до відання Окружних народних судів». Зміст поняття «бандитизм» в цьому нормативно-правовому акті не розкривався [2].

Вперше визначення поняття «бандитизм» з'явилося в Декреті ВЦВК від 20 червня 1919 р. «Про вилучення із загальної підсудності в місцевостях, оголошених на військовому положенні». Він визначався як «участь у згай, яка склалася для вбивств, розбою і грабежів, пособництва їм і приховуванні» [3]. Постановою РНК від 19 лютого 1920 р. «Про боротьбу з бандитизмом» ВНК і Реввоєнтрибуналу надавалося право формувати військово-революційні трибунали в місцевостях, що лежать поза фронтової смуги, для віддання до суду осіб, обвинувачених «в збройних пограбуваннях, у розбійних нападах, у нальотах». Визнавалася «необхідність об'єднання військових методів боротьби з бандитизмом з методами лояльного підходу радянської влади до селянських мас з метою залучення населення цих місцевостей на бік боротьби з бандитизмом» [4].

Відповідно до Декрету ВЦВК від 23 червня 1921 р. «Про об'єднання всіх Революційних трибуналів Республіки», при губернських трибуналах були створені спеціальні відділення для розгляду справ про бандитизм [5].

Після встановлення на території нашої держави радянської влади бандитизм розглядається як державний злочин, тобто як один із найбільш небезпечних злочинів. До появи в 1922 р. Кримінального кодексу УРСР діяв Кримінальний кодекс РРФСР, в ст. 76 якого бандитизм визначався як: «Організація та участь у бандах (озброєних згряях) і організованих бандами розбійних нападах і пограбуваннях, нападах на радянські й приватні установи та окремих громадян, зупиненні потягів і руйнуванні залізничних шляхів, однаково, чи супроводжувалися ці напади вбивствами або пограбуваннями, чи не супроводжувалися, карається вищою мірою покарання та конфіскацією всього майна з допущенням за пом'якшуючих обставин зниження покарання до позбавлення волі на строк не менше трьох років із суворою ізоляцією та конфіскацією майна. Пособництво бандам і переховування банд та окремих їх членів, так само й приховання здобутого та слідів злочину, карається тими ж санкціями до позбавлення волі на строк не менше двох років із суворою ізоляцією та конфіскацією майна» [6, с. 255].

Постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету «Про введення в дію Кримінального кодексу УРСР» було об'єднано всі каральні постанови в Кримінальний кодекс, взявши за основу Кримінальний кодекс РРФСР (з метою встановлення подібності кримінального законодавства всіх радянських республік) [6, с. 255; 7, с. 376].

Перша редакція статті Кримінального кодексу УРСР, що передбачала кримінальну відповідальність за вчинення бандитизму, як за номером так і за змістом, повністю

повторювала кримінально-правову норму кодексу РРФСР 1922 р. [6, с. 256–258].

В зазначеній статті Кримінального кодексу були окреслені досить широкі ознаки бандитизму, а саме: організація та участь у бандах, розбійних нападах на радянські й приватні установи та окремих громадян, пограбування, зупинка потягів, пошкодження залізничних шляхів.

У кримінальному законодавстві України початку 20-х років (зокрема, Кримінальні кодекси 1922, 1923, 1924 рр.) поняття про такий вид злочину, як бандитизм, містилося в Розділі II «Злочини проти порядку управління» (ст. 76). У подальшому, після 1926 р. і до кінця 50-х років минулого століття, кримінальне законодавство розрізняло політичний і кримінальний бандитизм. Поняття першого злочину містилося в Розділі I «Контрреволюційні злочини» (ст. 54-2), дефініція другого – у Розділі II «Злочини проти порядку управління» (ст. 56-17) [8].

В той період часу контрреволюційним злочином вважалася будь-яка дія, спрямована на повалення, підлив або послаблення влади робітничо-селянських рад, робітничо-селянських урядів СРСР, союзних чи автономних республік або спрямована на підлив чи послаблення зовнішньої безпеки СРСР, завоювань пролетарської революції. Оскільки в законодавстві якоюсь мірою відображена історія держави, що створює це законодавство, відокремлення політичного й кримінального бандитизму в кримінальному законодавстві СРСР та України, зокрема, є цілком закономірним, адже в кінці 20-х років для СРСР уже починає відчуватись загроза завоюванням пролетарської революції ззовні (зародження фашизму). На той час під політичним бандитизмом розуміли одну з відкритих, активних, озброєних форм класової боротьби внутрішньої та зовнішньої контрреволюції проти соціалістичної держави [6, с. 276–358].

У ст. 54-2 КК Української РСР 1927 р. посіло місце таке визначення політичного бандитизму: «Озброєне повстання або вторгнення з контрреволюційною метою на Радянську територію озброєних банд, захоплення влади у центрі або на місцях з цією ж метою і, зокрема, з метою насильно відмежувати від Союзу РСР і окремої союзної республіки, яку-небудь частину її території або розірвати укладені Союзом РСР з іноземними державами договори» [9, с. 375].

Організаторами та ідеологами політичного бандитизму на всіх етапах вважались контрреволюційні політичні партії – есери, анархісти, буржуазні націоналісти, праві троцькісти та інші зрадники Батьківщини, які в боротьбі з радянською владою спиралися на матеріальну та організаційну підтримку іноземних держав. Вчені-юристи того часу під кримінальним бандитизмом розуміли будь-який злочинний акт, вчинений бандою із застосуванням вогнепальної чи холодної зброї, тобто кримінальний бандитизм не ототожнювався з політичним. Це різні за своєю суттю злочини, хоча практично на певних етапах і за певних умов політичний бандитизм може переходити в кримінальний і навпаки.

Кримінальна банда визначалась як озброєна грабіжницька зграя, що являє собою групу злочинців, які перебувають між собою у змові з метою вчинення злочинів.

У зв'язку із певними історичними змінами, які відбулися після смерті Сталіна та демократизацією суспільства СРСР, відбувалися розробки основ радянського кримінального законодавства, на підставі яких були спроектовані та в подальшому прийняті кримінальні кодекси республік, які входили до складу СРСР.

Так, 25 грудня 1958 р. був прийнятий закон СРСР «Про кримінальну відповідальність за державні злочини», який був опублікований в відомостях Верховної Ради СРСР в 1959 р. № 1 та складався з двох розділів. У ст. 14, яка відносила до другого розділу цього закону «Інші державні злочини», бандитизм був визначений як організація озбро-

єних банд з метою нападу на державні, громадські установи чи підприємства або на окремих осіб, а також участь у таких бандах та у вчинюваних нею нападах [10, с. 47].

Варто зазначити, що у радянський період на рівні офіційної статистики спостерігалось стабільне зниження групової злочинності, а про організовану злочинність згадувалось фрагментарно, в основному лише як про незвичне явище. Випадки порушення кримінальної справи за фактом бандитизму були виключно рідкісними.

28 грудня 1960 р. був прийнятий Кримінальний кодекс Української РСР, який вступив в дію 1 квітня 1961 р. В другому розділі глави першої Особливої частини Кримінального кодексу УРСР, в якому йшла мова про інші державні злочини, в ст. 69 цього Кодексу визначення бандитизму повністю повторювало дефініцію бандитизму, наведену в Законі СРСР від 25 грудня 1958 р.

Отже, не дивлячись на певну демократизацію суспільства, бандитизм залишився державним злочином. Дані нормативні положення залишалися без змін близько 40 років, до моменту, коли був прийнятий Кримінальний кодекс вже незалежної України.

У 1991 р. затвердилась тенденція щодо повного визнання демократичних цінностей, яка відобразилась у формі змін до національного законодавства в сторону визнання основоположних прав і свобод людини та громадянина. Так, 28 червня 1996 р. була прийнята Конституція України, у ст. 3 якої було закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. У Кримінальному кодексі України, прийнятому 5 квітня 2001 р., вперше в історії Української держави, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, гідних умов життя, збереження та примноження духовних та матеріальних цінностей, а найважливіше – охорона суспільних відносин, які б гарантували досягнення та повноцінну реалізацію вищезазначених прав та інтересів (тобто громадська безпека), законодавець відніс до числа самостійних об'єктів охорони від злочинних посягань. Без сумніву, реалізація конституційних гарантій громадян по захисту від злочинних посягань в умовах загострення криміногенної ситуації в державі є необхідною умовою забезпечення надійної охорони громадської безпеки [11, с. 5].

Бандитизм є злочином, передбаченим ст. 257 КК України, міститься у Розділі XI «Злочини проти громадської безпеки». Законодавцем визначається, що бандитизм – це організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі карасться позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна. Склад даного злочину, як зазвичай, складається з чотирьох елементів: об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єкту та суб'єктивної сторони.

Родовим та основним безпосереднім об'єктами складу злочину бандитизм є громадська безпека. Громадська безпека – це стан захищеності життєдіяльності людей від джерел підвищених небезпек (злочинних об'єднань, терористів, зброї та інших смертоносних предметів), за якого забезпечується запобігання загрозам заподіяння ними шкоди [12, с. 286].

Додатковими об'єктами даного злочину можуть виступати: суспільні відносини, що охороняють життя і здоров'я, право власності, суспільні відносини, що забезпечують порядок обігу зброї, суспільні відносини, що охороняють статеву свободу і статево недоторканість особи, суспільні відносини, що забезпечують громадський порядок, суспільні відносини, що забезпечують особисту волю особи та її недоторканість. Це пояснюється насильницьким характером вчиненого нападу, а також його метою. Здебільшого бандити під час здійснення нападу ставлять собі за мету заволодіння власністю, грошовими коштами, дорогоцінностями, цінними паперами, іншим

майном як окремих громадян, так й організацій, установ, проте трапляються ситуації, коли учасниками банди вчиняються умисні вбивства, мета та мотив яких можуть бути різними (наприклад, вбивство з корисливих мотивів, на замовлення, вбивство особи у зв'язку із виконанням нею свого службового чи громадського обов'язку, чи то звичайне умисне вбивство свідка, який став очевидцем їхніх злочинних дій); аналогічна ситуація можлива і у контексті заподіяння тілесних ушкоджень, а також злочинів проти статевої свободи та недоторканості особи. З цього випливає, що такий злочин, як бандитизм, можна віднести до корисливо-насиленницьких злочинів. Щодо питання порушення охоронюваного законом порядку обігу зброї або, іншими словами, незаконне поводження із зброєю та її протизаконний обіг, то відповідь з приводу можливого приєднання цих відносин до об'єкта складу злочину бандитизм є позитивною і цілком логічною, адже одною з ознак об'єктивної сторони бандитизму є, власне, озброєність.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 257 КК України, полягає у вчиненні хоча б одного з указаних в диспозиції цієї норми діянь: 1) організація озброєної банди; 2) участь у такій банді; 3) участь у нападі, вчинюваному бандою.

Організацією озброєної банди для нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб належить визнавати створення озброєної організованої групи чи озброєної злочинної організації для відповідного нападу. Оскільки ст. 257 КК України передбачено відповідальність за організацію банди, а не за організаційну діяльність щодо її створення, дії обвинувачених можна кваліфікувати як закінчений бандитизм лише у випадках, коли банду дійсно було організовано.

Участь в озброєній банді слід розуміти не тільки як безпосереднє здійснення нападів, а й як сам факт вступу особи до неї чи вчинення будь-яких дій, спрямованих на створення сприятливих умов для її функціонування (надання транспорту, приміщень, здійснення фінансування та матеріально-технічного забезпечення, постачання зброї, підшукування об'єктів нападу, зберігання зброї, злочинно набутого майна чи коштів). Проте в будь-якому разі, участь у банді (як форма бандитизму) обов'язково передбачає членство особи в цьому об'єднанні, яке набувається шляхом вступу до останнього. Вчинення зазначених дій особою, яка не є учасником банди, належить розцінювати як пособництво у бандитизмі. Вступ особи до банди (участь у ній) означає надання цією особою згоди на участь у ній за умови, що вона усвідомлювала факт її існування і підтвердила певними діями реальність своїх намірів [13, с. 143, 145].

Нападом озброєної банди є дії, спрямовані на досягнення злочинного результату шляхом застосування насильства до потерпілого чи створення загрози його застосування. Такий напад вважається здійсненим і в тих випадках, коли члени банди не застосовували зброї, яка була у їх розпорядженні, відповідно до п. 24 Постанови ПВСУ № 13 від 23.12.2005 р. В контексті цього варто зазначити, що бандитизм буде відсутній у тих випадках, коли група осіб об'єдналась для вчинення хоч і злочинних дій, але не пов'язаних із нападом на підприємства, установи, організації чи окремих осіб. Участь у вчинюваному озброєною бандою нападі буде у разі, коли члени банди або інша особа, яка не являється членом даної банди, разом із членами банди спільно братимуть безпосередню участь у вчинюваному бандою нападі, тобто є його співвиконавцями.

Отже, з об'єктивної сторони бандитизм характеризується діями щодо організації банди, участі у такій банді та скоєння нападів на підприємства, установи, організації та окремих осіб. При цьому склад даного злочину є усиченим, тобто момент його закінчення перенесений фактично

на стадію готування до вчинення бандою нападів. Законодавець вдається до такої регламентації кримінальної відповідальності через високий рівень суспільної небезпеки, що несе діяльність озброєної банди та задля більш ефективного боротьби з ними на ранніх стадіях.

Суб'єкт та суб'єктивна сторона складу злочину «бандитизм». Банда – це група осіб, тобто об'єднання трьох і більше осіб, кожна з яких, згідно з законом, може бути суб'єктом бандитизму. Суб'єктом бандитизму є особа, яка на момент вчинення злочину досягла 14-річного віку, відповідно до ч. 2 ст. 22 КК України. Обов'язковою умовою притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинене суспільно-небезпечне діяння є осудність (ст. 19 КК).

Неосудна особа внаслідок хронічного або тимчасового психічного розладу, слабоумства або іншого хворобливого стану своєї психіки не може правильно усвідомлювати характер дій, що ним чиняться, або керувати ними. Тому такі особи не можуть розглядатися як учасники банди, так як для участі в банді необхідна попередня спільна домовленість про вчинювані в майбутньому дії, адекватна їхня оцінка й усвідомлення того, що вони є суспільно небезпечними. Якщо для вчинення нападу керівник банди залучає неосудну особу, має місце опосередковане заподіяння шкоди, і керівник має нести відповідальність за ті конкретні дії, що були вчинені неосудними [14].

З суб'єктивного боку бандитизм характеризується прямим умислом. Це означає, що свідомістю члена банди або особи, яка бере участь у бандитському нападі, повинні охоплюватися всі зазначені вище об'єктивні ознаки банди та місце власних дій в організації банди або участі в ній, у вчинюваних нею нападах. Бандитизм передбачає також бажання брати участь у цих діях. Якщо особа бере участь у нападі, не знаючи, що напад здійснюється бандою, то відповідальність настає лише за той конкретний злочин, який вчинила ця особа.

Прямим умислом повинна охоплюватися загальна ціль створення банди – організатори й учасники банди бажають вчинювати напади на підприємства, установи, організації, громадян. Умисел же – стосовно конкретних наслідків нападу, наприклад, до позбавлення життя людей – може бути як прямим, так і непрямим [15].

Бандитизм може вчинятися з метою викрадення людей, захоплення заручників, вбивств, зґвалтувань, заволодіння майном, знищення чи пошкодження майна, вчинення хуліганства, проте даним складом злочину не охоплюється завдання шкоди охоронюваним законом суспільним відносинам, цінностям з політичних мотивів.

Звернемо увагу, що санкція ст. 257 КК України передбачає наявність такого покарання, як конфіскація майна. У відповідності до ст. 59 КК України, конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, що, у свою чергу, ще раз підтверджує думку щодо корисливості спрямованості бандитизму, зокрема, одного з можливих мотивів цього злочину, а це, у свою чергу, характеризує суб'єктивну сторону даного складу злочину.

Актуальні проблеми при кримінально-правовій кваліфікації бандитизму. Норма кримінального кодексу про бандитизм завдяки побудові власної конструкції включає у себе досить широку низку суспільних відносин, що охороняються державою, а також дій об'єктивної сторони, які є тотожними при вчиненні інших злочинів. Саме тому правильна кримінально-правова кваліфікація бандитизму та процес досудового розслідування даного злочину компетентними органами вимагають від уповноважених на розслідування працівників володіти спеціальними знаннями, в тому числі знати основні та типові проблеми кримінально-правової кваліфікації бандитизму.

Найбільш актуальними вбачаються проблема в розмежуванні бандитизму (ст. 257 КК України) та створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань ст. 260 КК України).

Розмежовуючи ст. 257 КК України та ст. 260 КК України, варто зазначити про те, що дані склади злочинів мають велику подібність між собою. Перш за все банда та непередбачене законом воєнізоване чи збройне формування є особливими видами злочинних угруповань.

Так, відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду № 13 від 23.12.2005 р. «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями», бандою необхідно визнавати озброєну організовану групу або злочинну організацію, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, який потребує ретельної довготривалої підготовки. Обов'язковими ознаками організації банди є мета цієї діяльності – вчинення нападів – та озброєність її учасників або хоча б одного з них (в останньому випадку інші учасники мають знати про це й усвідомлювати можливість застосування зброї під час нападів). Організація такого об'єднання утворює склад бандитизму незалежно від того, чи встигли його учасники здійснити хоча б один із намічених нападів.

Відповідно до приміток ст. 260 КК України, під воєнізованим слід розуміти формування, яке має організаційну структуру військового типу, а саме єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну та в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка. Проаналізувавши це положення, його зміст розкривається таким чином, що незаконні воєнізовані формування, по-перше, схожі на передбачені законами України військові формування, але їх створення не передбачене законами України. Це означає, що або взагалі відсутній закон, який передбачає створення відповідної воєнізованої організації, або ж вони не належать (не є структурним підрозділом, не перебувають у підпорядкуванні) до жодного із легально існуючих воєнізованих формувань чи груп. По-друге, вони мають організаційну структуру військового типу, що характеризується наявністю єдиноначальності, підпорядкованості та дисципліни. Це включає в себе: поділ формування на підрозділи з визначенням особового складу кожного із них та підпорядкованості відповідних структурних частин; встановлення військових або інших звань; дотримання субординації, знаків розрізнення; застосування засобів впливу та заохочення, характерних для війська, тощо. По-третє, воєнізований характер завдань і методів, які ставляться перед такою організацією, засобів, які нею використовуються. Це свідчить, що організація ставить перед собою специфічні завдання, які можуть покладатися лише на офіційно створені формування, а саме: вирішення завдань громадсько-політичного характеру методами військових операцій – заволодіння певними територіями чи їх утримання; силова підтримка владних структур; придушення збройного чи іншого організованого або масового опору владі; знищення живої сили противника та його матеріальних засобів тощо.

Що стосується незаконних збройних формувань, то відповідно до пункту другого примітки до ст. 260 КК України, під такими формуваннями слід розуміти воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю. Зміст даного визначення є досить широким, так як особливих ідентифікаційних ознак – чи то мета діяльності, чи то характер створення, чи то організаційна структура даного злочинного угруповання – не є визначеними та окресленими у нормі, що створює проблемну ситуацію при відмежування від інших злочинних угруповань. Крім того, робиться чіткий акцент на таку визначальну й характерну рису, як озброєність, яка, у свою чергу, є необхідною й для банди.

Отже, саме визначення збройного формування як спеціального виду злочинного угруповання є вже колізійним по відношенню до такого спеціального виду злочинного угруповання, як банда.

Інші суперечності, які виявляються при співставленні норми про бандитизм та норми про створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань, випливають із змісту ч. ч. 4, 5 ст. 260 КК України. Так, ч. 4 вищезазначеної норми встановлюється відповідальність за участь у складі не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян, що за своїм характером повторює зміст об'єктивної сторони складу злочину «бандитизм». Щодо ч. 5, то вона продовжує зміст ч. 4, проте із зазначенням наслідків у вигляді спричинення загибелі людей або тяжких наслідків. В цьому контексті видається слушною думка В.О. Навроцького, який вважає за доцільне ліквідувати ч. ч. 4, 5 ст. 260 КК України, так як це б значно спростило застосування кримінального закону, нейтралізувавши можливу колізію ст. 257 та ст. 260 КК України [16, с. 205].

Висновки. Виклад статті містив аналіз зародження та становлення злочину бандитизм, а також поняття «бандитизм» у кримінальному законодавстві України XIX–XXI ст. Відомо, що з моменту свого зародження і до сьогодні бандитизм позиціонувався як особливо небезпечний злочин, про що свідчать якості та кількість заходів різних за своєю формою та характером, які були покликані на боротьбу із даним негативним суспільно небезпечним явищем. Зокрема, у формі нормативно-правових актів було відображено ступінь нагальності та важливості для держави усунення такого явища, як бандитизм. Даний злочин у різні періоди часу, представляв із себе посягання на суспільні відносини, різноманітні за своїм характером. Бандитизм посягав на громадську безпеку, вважався державним злочинном, злочинном проти порядку управління, контрреволюційним злочинном, що, у свою чергу, свідчить про потужну загрозу для державної влади, як це акцентувалося у часи СРСР.

Проте за часів незалежності бандитизм знову було переоцінено до категорії злочинів, які посягають на громадську безпеку, у зв'язку із тим, що відбулися позитивні зміни у життєдіяльності держави, а конкретно, було обрано вектор демократизації та визнання першочерговим пріоритетом соціальних цінностей та благ (життя, здоров'я людей), на сторожі яких, власне, і стоїть громадська безпека.

В статті не обійшлося без юридичного аналізу складу злочину «бандитизм», де проаналізовано об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, а також суб'єктивну сторону даного складу злочину. Усвідомлення сутності суспільних відносин, яким загрожує таке негативне явище, як бандитизм, конкретних дій, що входять в об'єктивну сторону, внутрішнього суб'єктивного сприйняття учасниками банди своїх дій, є важливим для того, щоб успішно відмежовувати даний злочин від інших та правильно проводити кримінально-правову кваліфікацію суспільно небезпечно діяння.

Акцентована увага на недосконалості законодавства та на проблематиці в контексті подібності окремих аспектів ст. 257 КК України – бандитизм та ст. 260 КК України – створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Так, видається, що визначення незаконних воєнізованих та збройних формувань є достатньо широкими, а, отже, не мають усіх специфічних, чітких та необхідних окреслень для відмежування цих злочинних угруповань від інших, зокрема банди. Крім того, ч. 4 ст. 260 містить у собі положення, ідентичне положенню норми про бандитизм, що ще більше ускладнює кримінально-правову кваліфікацію бандитизму та відмежування банди від непередбаченого законом воєнізованого або збройного формування. Задля ліквідації даної проблеми пропонується внести зміни до Кримінального кодексу в частині конкретизування визначення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, а також виключення ч. ч. 4, 5 ст. 260 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чистяков О.И. Российское законодательство X–XX веков / О.И. Чистяков. – М. : Юридическая литература, 1991. – 564 с.
2. Декрет от 20 июля 1918 г. № 3 «О Суде» // Совет Народных Комиссаров РСФСР [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=9237>.
3. Декрет 20 июня 1919 г. «Об изъятиях из общей подсудности в местностях, объявленных на военном положении» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=17452>.
4. Постановление от 19 февраля 1920 г. «О борьбе с бандитизмом» // Совет Народных Комиссаров РСФСР [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_543.htm.
5. Декрет от 23 июня 1921 г. «Об объединении всех революционных трибуналов республики» // Всероссийский Центральный Исполнительный Комитет [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=10965>.
6. Уголовный кодекс УССР. – Х. : Наркомюст, 1922. – С. 476.
7. Кримінальний кодекс УРСР, прийнятий 15 вересня 1922 р. // ЗУ УРСР. – 1922. – № 36. – Ст. 554.
8. Про введення в дію Кримінального кодексу УРСР : Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (Уголовный кодекс УССР с изменениями и дополнениями по 1 ноября 1924 г.). – Х. : Юриздат Наркомюста УССР, 1925. – С. 1–3.
9. Карев Д.С. Уголовное законодательство ССР и союзных республик / Д.С. Карев ; под ред. проф. Д.С. Карева. – М. : Госюриздат, 1957. – 430 с.
10. Шураков Т.П. Уголовное законодательство Союза ССР и союзных республик / Т.П. Шураков // Сборник законодательных актов. – 1963. – Т. 1. – 633 с.
11. Конституція України. – К. : «Центр учбової літератури», 2014 – С. 60.
12. Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І., та ін. Кримінальне право України: Особлива частина : [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін, та ін.] ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація ; 4-те вид., переробл. і доп. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
13. Постанови пленумів Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України в кримінальних та адміністративних провадженнях / Упоряд. С.А. Кузьмін, М.С. Курченко. – К. : Паливода А.В., 2014. – 676 с.
14. Величко Ю. Матеріали студентської науково-практичної конференції з правових питань / Ю. Величко // Юридичний факультет Дніпропетровського державного університету. Квітень 2002 р.
15. Андреева А. Квалификация бандитизма / А. Андреева, Г. Овчинников // Законность. – 1996 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.juristlib.ru/book_252.html.
16. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації / В.О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 704 с.